

et per consequens rationalis natura *per se* completam ob-
jectivam regulam constituere nequit. Insuper, vel *quaecum-
que* difformitas et conformitas ad rationalem naturam et dicta-
mina rationis constitueret completam et obiectivam moralita-
tis normam seu legem, et tunc inhonestum etiam erit indui
e. g. veste et ocreis, quam par est, majoribus; vel *illa* tantum
difformitas et conformitas, quae cum *vero et ultimo* hominis
fine necessariam relationem habet, et tunc non ratio *per se*
ipsam moralitatis regulam constituit, sed potius eam in ordi-
ne divinae sapientiae, talem relationem actionum ad finem
necessario exigente, earumque conformitatem praecipiente
et difformitatem vetante, constitutam ostendit.

62. Tandem si convenientia ad naturam rationalem et
dictamina rationis eo quod voluntatis actum dirigunt et an-
tecedunt *per se* constituerent proprie dictam naturalem legem,
Deus quoque proprie dictae legi subiceretur, et lex natura-
lis non esset proprie *lex divina*. Primum quidem quia etiam
Deus conformiter ad suam naturam operatur, et actum ejus
voluntatis prioritatem rationis antecedit iudicium mentis, in-
dicans e. g. mentiri esse malum, servare promissum esse
omnino rectum et naturae ac sapientiae ejus conveniens ac
necessarium; quod in hac hypothesi absque conceptu supe-
rioris ad naturam verae legis sufficit; et aliunde voluntas di-
vina dici potest, quod revera feratur, licet necessario prop-
ter essentialiam sui rectitudinem, in id quod ab intellectu ma-
nifestatur ut necessario praestandum et ut tale eidem pro-
ponitur, instar mensurae suarum operationum. Alterum
vero, quia in hac sententia conditio illa, per quam humani
actus desumerent moralitatem a lege, non penderet a sapien-
tia vel voluntate divina jubente, sed esset in ipsa humana
ratione; ergo et lex ipsa licet penderet in existentia a Deo,
non penderet tamen a Deo tamquam a *legislatore immediato*,
haud secus quam leges humanae non pendent; quod tamen ad
rationem *legis* proprie *divinae* pertinere nemo negabit. Na-
tura itaque rationalis vel dictamina rationis *per se* tantum ob-
jectivam regulam, seu naturalem legem moralitatis non consti-
tuunt, sed potius quatenus sunt finita quaedam divinae ra-
tionis participatio, legem ipsam seu rationem vel ordinationem
divinae sapientiae et voluntatis essentialiter rectam, indefec-
tibilem, universalem et supremam instar praeconis manifes-
tant, intimant, et promulgant.

Hinc colligitur 1°, *essentialiam* legis naturalis non posse

constitui in sola relatione ad nostram naturam rationalem,
quasi aliud non esset quam humanae rationis dictata, sive
*regula a natura hominum petita. apta dirigere eorum actio-
nes*: 2°, perfectam *obligationem*, sive veram moralem neces-
sitate servandi hanc legem potissimum dimanare ab ordi-
natione et jussu necessario divinae sapientiae et voluntatis:
3°. demum confirmatur rectitudo definitionis laudatae supe-
rius (1), palamque fit bonitatem moralem actuum humanae
voluntatis magis pendere a divina lege, quam a nostra ratio-
ne: quod postremum more suo pulcherrime declarat S. Tho-
mas [2]. „In omnibus causis ordinatis, effectus plus de-
„pendet a causa prima, quam a causa secunda; quia causa
„secunda non agit nisi in virtute primae causae. Quod au-
„tem ratio humana sit regula voluntatis humanae, ex qua
„ejus bonitas mensuratur, habet ex lege aeterna, quae est
„ratio divina. Unde in Psalmo 4. dicitur, *multi dicunt*:
„*quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen*
„*vultus tui Domine*. Quasi diceret: lumen rationis, quod
„in nobis est, in tantum potest nobis ostendere bona, et nos-
„tram voluntatem regulare, in quantum est lumen vultus
„tui, id est a vultu tuo derivatum. Unde manifestum est,
„quod multo magis dependet bonitas voluntatis humanae a
„lege aeterna, quam a ratione humana: et ubi deficit huma-
„na ratio, oportet ad rationem aeternam recurrere,, [3].

(1) Initio hujus Part. 2. n. 57.

(2) *Summae Theolag.* part. 1. 2. quaest. 19. artic. 4.

(3) Plerique Germaniae philosophi, praesertim qui Kantium
sunt subsequuti, in investigando jure atque lege naturali, re-
lationem humanae rationis ad ordinem et rationem divinae sa-
pientiae non considerantes, si non penitus subversum, man-
cum certe et efficacissimo motivo atque potissimo constitutivo
destitutum jus naturae tradunt. Ex eorum numero videtur
prorsus esse H. Ahrens qui (*Cours de Droit naturel ou de phi-
losophie du droit*, etc. Bruxelles, an. 1838. 1839. 1840), quae-
stionem hanc de fundamento juris et legis naturalis nullatenus
attingit, vel eam cum quaestione de *primo* juris naturalis *cog-
nitionis principio* confundit, uti forte colligere fas est ex iis
quae habentur (pag. 7. et seqq. pag. 62. et seqq.) Insuper
auctor iste juris notionem ex sola hominis natura (pag. 48. et
seqq.) deducens, ne meminit quidem multiplicis et diversae sig-
nificationis atque acceptionis *juris (le droit)*, quam indicavimus
superius (initio hujus 2. part in nota 1. n. 57. adjecta.) vi-

63. Opponunt. 1. Ratio, vel ejus dictamina practica quasdam actiones praecipiant ac prohibent. Insuper voluntas illis

deturque sumere jus pro sola exigentia quam quis habet ut ei ab aliis aliquid praestetur, unde multiplex oritur confusio, nec facile patere potest quid sit jus, pro morali facultate sive potestate aliquid faciendi, imperandi, obtemperandi, etc. acceptum. Quin etiam hujusmodi conceptus juris (qui tamen unice veram legis ideam suppeditare queunt) ab ipso excluduntur; cum et ejus derivatio a voce jubeo tamquam minus philosophica respicitur, (pag. 45. in nota): *Dans la langue grecque le mot de juste et de justice (το δίκαιον, δικαιοσύνη) implique la notion d' égalité de distribution ou d' égale partage. Le génie moins philosophique du peuple romain n' a saisi dans son expression pour le droit qu' un rapport secondaire et tout extérieur en le faisant dériver d' un commandement [JUBERE], et ad mentem Krausii (46, 56, et 74) in sola relativa qualitate constituitur: Ledroit se montre aussi comme une QUALITÉ DE RAPORT dans la vie, et non pas comme une QUALITÉ SIMPLE. comme l' est..... la moralité: atque sic definitur: L'ensemble des conditions dépendantes de la volonté humaine qui sont nécessaires pour l' accomplissement du but assigné à l' homme par sa nature rationnelle; et cette science est celle du droit, dont nous avons ainsi trouvé une DÉFINITION EXACTE et RIGOREUSE. Cum vero juxta eundem auctorem lex in genere et lex naturalis [pag. 87, 89, 95, 96, 98, 99, 121, 122, etc.] Le droit est antérieur à la loi, qui n' est qu' une expression plus ou moins générale, plus ou moins juste du droit: et iterum. La loi n' est ainsi que la mise en action du droit: non sit aliud quam expressio vel applicatio juris, patet, quid sit sentiendum de ipso naturalis legis conceptu.*

Praeterea H. Ahrens considerans hominem tamquam finem sui ipsius, jurisque et legis naturalis fundamentum in sola humana rationalitate et personalitate reponens (pag. 86. 122.): *Chaque homme est but pour soimême..... La personnalité rationnelle est pour l' homme la raison de sa CAPACITÉ de droits, ne verbum quidem dicit de gravissima quaestione, unde nam juris naturalis dimanat obligatio. Hanc vero ab obligatione moralitatis, et moralitatem a jure (le droit). Kantii et Thomasi vestigia premens, consulto prorsus ac sedulo pluribusque in locis (pag. 46, 48, 51, 53, 54, 57, 58, 108, 115, 139, etc.) distinguit, istamque ad internum dumtaxat conscientiae factum revocans, pro ejus constitutivo puritatem motivi exclusionemque etiam moralis coactionis ponit. L' homme peut et doit faire le bien pour le bien: c' est en cela que consiste sa MORALITÉ qui se fonde sur la PURITÉ DES MOTIFS..... La morale exige donc d' un côté la bonne volonté, l' absence de TOUTE CONTRAINTE, et de l' autre côté la pureté des mo-*

dictaminibus opposita inhoneste, conformis honeste censetur operari; ergo per se rationem legis continent etc.

tif, le désintéressement. Mais de là nouspouvons voir que les obligations de la morale ne peuvent pas être identique avec celles du droit..... Elle (la morale) s' adresse toujours à la conscience, à la bonne volonté, tandisque le droit porte un caractère pour ainsi dire tout extérieur..... Tout contrainte, soit physique, soit morale, ferait entièrement perdre la valeur morale. Quid plura? juxta istum auctorem, moralitas aliter considerata perimit liberum arbitrium. La moralité consiste ESSENTIELLEMENT dans l' action désintéressée de l' homme. Il faut ainsi prétendre que la LIBERTÉ COMPLÈTE n' existe pour l' homme que cuand il agit moralement d' après des motifs désintéressés. Car tant qu' il agit en vue d' un intérêt personnel quelconque, il est sous la domination, sous l' empire de cet intérêt, qui tien sa raison captive; il ne peut pas alors se déterminer librement, etc. (pag. 139).

Verum quamvis detur, moralitatem ajure et lege distingui, eo quod moralitas latius pateat, cum actiones sint morales etiam illae, quae versantur circa bonum dumtaxat *supererogatorium*, sive quod est tantum *de consilio*, nullumque debitum ex jure aut conscientia involvunt, et quamvis moralitas ad internum conscientiae factum proxime pertineat et ad illud referatur, ejus tamen essentielle constitutum in hoc, et in exclusionem emolumentum sive puritate motivi, atque coactionis sive necessitatis [*la contrainte*] etiam moralis, minime est situm. Et sane actiones humanae quae necessarium habent nexum, et rationem medii ad assecutionem nostrae perfectae felicitatis, quae utique maximum est nostrum emolumentum, licet intuitu illius exerantur et fiant, non desinunt esse morales. Insuper, quis dabit actiones e. g. ob spem praemii vel metum poenae elicitas, praesertim quando metus excludit voluntatis affectum ad oppositum sive malum, non esse revera morales aut liberas? Num jus aut lex naturalis e. g. amandi et honorandi Deum, parentes et proximos, ad internum etiam conscientiae factum non pertineat? Aut possit spectari velut habens tantum *un caractère tout extérieur*? Falsum quoque est, moralitatem esse dumtaxat simplicem qualitatem (qualité simple): ut enim superius vidimus (Part. 1. cap. 2. artic. 3. n. 41.) illius adequatus et completus conceptus nequit haberi sine *relatione* conformitatis aut difformitatis actionis liberae ad aliquam normam sive regulam; et insuper moralitas alicujus actus idem est, ac illius bonitas vel malitia moralis, bonitas vero vel malitia, sive bonum et malum, est ex sui natura *relativum* ad rationem entis vel non-entis, sive potius debita perfectionis vel ejusdem defectus.

Tandem, quid sit illa obligatio moralitatis distincta ab obligatione juris, et excludens omnem necessitatem moralem (*contrainte*

R. ad 1^m. Praeceptum hoc, et prohibitio rationis (si qua essent) forent tantum impropria, nisi supponantur manifestare sive exhibere rationem divinae sapientiae et voluntatis ordinationis sive nisi ad eam referantur, ut patet ex fundamento; et si quandoque homo sibimetipsi quodammodo imperat, seque ipsum obligat, *pacta* ineundo vel quaedam *rationalia proposita* concipiendo, id non fit, quasi in se ipsum jurisdictionem haberet sibi legem poneret, sed quia jam anteceditur generali divinae sapientiae legi jubenti e. g. *promissa esse servanda, et in bono semel recte coepto* perseverandum esse, naturaliter subjicitur. Hinc ad 2^m dicimus, honestatem vel inhonestatem actus voluntatis desumi quidem a practico dictamine rationis, quod est proxima ac interna voluntatis norma, sed non ad exclusionem conformitatis ejusdem dicta-

morale? Num possit dari vera obligatio, quae non sit moralis necessitas? Quid sit illud jus (le droit, et quidem in genere), quod tantum relationem dicit ad alios, quodque omni actionum moralitate exclusa, adhuc esset superstes mundumque ab interitu salvaret? Atqui tale est jus, illiusque conceptus juxta doctrinam H. Ahrens: *La moralité* (pag. 46) *exprime une qualité simple de l'être intellectuelle, tandis que le droit désigne une qualité de rapport entre plusieurs personnes..... Le droit* (pag. 58) *doit être exécuté bon gré mal gré..... ne doit être laissé à l'arbitre de personne. La moralité des actions disparaîtrait-elle entièrement, la justice devrait encore être exécutée, et préserverait encore le monde social de sa ruine. Fiat justitia ne pereat mundus* An cl. Ahrens existimat, quod jus naturale e. g. colendi Deum, servandi vitam propriam, perficiendi rationalitatem, etc. in homine etsi solitario locum non habeat? Aut quod jus e. g. servandae fidelitatis, omni actionum moralitate exclusa, adhuc mundum ab interitu liberaret? An eadem est ratio juris et legum moralium; ac physicarum quae *bon gré mal gré* executioni mandantur, et ab arbitrio personarum non pendet? Hoc si admittatur, aut negandum erit officium e. g. colendi Deum, obtemperandi superioribus etc. ad jus naturae pertinere, aut ad quosdam saltem horum actuum ponendos, auctor iste *bon gré, mal gré* adigendus. *Fiat justitia ne pereat mundus.*

Atque ne hac in re infiniti simus, paucae huiusmodi et generales in systema *juris naturae* H. Ahrens animadversiones sufficient, eo vel maxime quod et quasdam alias peculiare illius doctrinae erroneas deductiones sive principia, in notis ad quaestiones inferius agitandas indicabimus, et minime propositum in mente nostra habuimus, hisce brevissimis dictis systema huiusmodi funditus sobruere, nihilque, quod forte in eo boni esse, velle agnosceret.

minis ad legem aeternam Dei, qua non supposita, talis honestas foret tantum *radicalis ac fundamentalis*, minime vero *completa ac objective* propter extrinsecam legem immutabilis. Vide dicta alias [1].

Inst. Dictamina quaedam rationis sunt per se necessario ac intrinsece vera, habentque intrinsecam conformitatem cum natura rationali antecederet ad legem Dei, cum etiam si per impossibile Deus non existeret vel saltem non praeciperet nec prohiberet, adhuc e. g. mentiri foret malum, colere parentes bonum et debitum foret. Deinde in eadem hypothesis adhuc Respublica e. g. ratione intrinsecae honestatis et boni publici prohiberet furta, perfidiam etc. praeciperet fidelitatem, obsequium erga superiores etc. ergo huiusmodi dictamina rationis et convenientiae per se rationem perfectae legis continent, nec pendent a sapientia et voluntate divina praecipiente.

R. Ex antecedente sequitur tantum, quod quoniam quaedam sunt praecepta quia sunt intrinsece bona et ab ordine naturali requisita, quaedam vero prohibita quia intrinsece mala, etiam abstractione facta a praecepto et prohibitione, aliquid honesti vel inhonesti in actibus humanis posset deprehendi, prout scilicet rectae rationi tamquam proximae eorum regulae, fuerint conformes aut difformes; minime vero quod haec conformitas aut difformitas a ratione, seu hae convenientiae dictaminum rationis, licet sint per se necessariae et intrinsece verae possint constituere *perfectam ac completam* legem moralem, quae oritur dumtaxat per ordinem ad Deum ut *Legislatorem*, jubentem aut vetatem cum supremo ac efficaci imperio. Unde etiam in dicta hypothesis revera impossibili, (utpote quae pro prima parte tollit omne fundamentum conformitatis aut difformitatis, pro altera supponit Deum posse negare se ipsum, seu suam sapientiam scilicet non prohibendo ea, quae eidem directe adversantur,) si quid adhuc honesti, aut inhonesti concipi posset, sicutet in supposita pariter reipublicae prohibitione aut praecepto, id totum ad radicalem, et fundamentalem quamdam moralitatem ortam ex oppositione vel convenientia cum bono ordinis physici vel moralis etiam sed *imperfecti*, referendum foret; praesertim quod sicut repugnat hominem recta ratione utentem

(1) Parte 1. cap. 2. art. 3. n. 51. in respons. ad 1^m opposition. Pufendorff.

non agnoscere aliquid quod sit ipso superius, ita repugnat posse in sola sua rationalitate *completam et consummatam* moralitatis sive potius legis moralis rationem ac fundamentum constituere. Hinc vero sequitur, quod quae a lege naturali praecipuntur aut vetantur, sunt quodammodo dupliciter bona aut mala, scilicet et ex ipsa rei natura, et ex necessario praecepto aut vetito divinae sapientiae et voluntatis.

Instant. Si sola diformitas actionis a ratione sive a natura rationali non constitueret perfectam legem prohibentem, posset quis, agendo contra dictamen rationis et invincibiliter Deum ignorando, vel non cogitando de lege Dei prohibente, non committere offensam Dei seu *formale peccatum*, sed tantum *philosophicum*; quod est inconveniens.

R. Id fieri non potest, vel ideo quia talis *invincibilis* ignorantia in homine praedito perfecto rationis usu et cum advertentia agente sit impossibilis, vel quia ita etiam operans, licet explicite de Deo ejusque prohibitionem non cogitet, id tamen apprehendit implicite, ac sub confuso quodam conceptu alicujus potestatis cum Deo convertibilis; hoc ipso quod actum suum tamquam graviter deformem judicat, et semper ac ubique illicitum, atque etiam in occulto vetitum *naturaliter* spectat, quod iudicium sive consideratio ut patet, plus quam solam oppositionem cum dictamine nostrae rationis involvit. Tale autem iudicium esse a natura hominibus insitum patet, et ex intima conscientia peccata etiam maxime occulta ac tantum interna dicto modo reprehendente, et ex eo quod homo secus non esset sufficienter in proprium finem directus. Tandem istud inconveniens *peccati philosophici* potius ex sententia quam impugnamus videtur posse deduci (1).

(1) Si dictamina rationis perfectam legem naturalem constituunt etiam excludendo aut saltem praescindendo ab ordinatione et jussu divinae sapientiae et voluntatis, ergo istud erit quid extrinsecum et velut superadditum naturali legi; ergo in hypotesi ignorantiae vel inadvertentiae circa hanc rem superadditam actio contra solum dictamen rationis esset actio contra veram legem. ac proinde vera praevaricatio sive *peccatum*, sed non contra Deum, verum contra *solum rationem* habentem ex hypotesi quidquid ad rationem legis moralis requiritur etiam excludendo relationem ad Deum ut *Legislatorem*. Quidquid adversarii proferrent ad declinandam huiusmodi difficultatem, id omne in nostra sententia longe commodius faciliusque dici potest, et praeterea difficultas haec contra nos saltem tantum pondus habere nequit.

64. Opponunt II°. Si *convenientia* actionis cum ordine, natura et rationis dictamine vel *discrepantia* ab utroque habent quamdam *materiam* et *fundamentalem* bonitatem vel malitiam, jam accedente libertate actionis, moralitas haec constituetur *formalis*, et quia homo necessitate hypothetica nequit non velle, propter naturalem suae perfectionis amorem, quidquid cum ordine naturae et recta ratione convenit; convenientia huiusmodi inferunt moralem necessitatem seu obligationem et debitum rectae rationi obtemperandi, ideoque *per se* vera legis naturam constituunt.

R. Adjecta, ut ita dicam, seu melius simul considerata libertate actionis cum fundamentali moralitate ex objecto desumpta oritur actionis imputabilitas, quae quidem est conditio necessaria ad intrinsecam et subjectivam actionis moralitatem, eam tamen non mutat, multoque minus addit eidem *perfectam* illam et *completam* rationem, quae tantum a perspecto ordine divinae sapientiae dimanare potest. Hinc nec plus prodest necessitas illa hypothetica, quae supponitur ab amore propriae perfectionis dimanare, licet enim homo perfectionem sui in genere, seu sub conceptu felicitatis cujusdam perfectae, necessario appetat, tamen quia in quolibet actu particulari, praescindendo a cognitione *veri objecti* propriae felicitatis (talis enim cognitio supponeret jam saltem implicite perspectam rationem divinae sapientiae imperantis), conformitas sola cum dictamine nostrae rationis, utpote finitae errorique obnoxiae, non est quid omni nostro bono creato aestimabilius nec propriam efficacis ac universalis imperii rationem continet; convenientiae dictae sicut *per se* obligationem et debitum perfectum non inferunt, ita nec veram legem constituunt (1).

Instant. Sublata vera legis ratione a conformitate seu convenientia actus cum dictamine rationis et ordine naturae, neque ipse ordo divinae sapientiae et jussum divinae voluntatis perfectam obligationem inferret, et verae legis vim haberet. Etenim non aliter agnoscimus parendum esse jussis Dei, aut cujuslibet legitimi superioris, nisi ex dic-

(1) Confer dicta in fundamento sive in probationibus nn. 61. 62. et vide si vacat quae de hac eadem re exposuimus in *Metaphysica* loquendo de atheistica societate sive republica: (vol. 1. *Theolog. natural*, cap. 1. artic. 3. nn. 20. 21. 22.)

tamine rationis et ordine naturae, talem subjectionem morali necessitate exigente. Praeterea, convenientia cum ordine naturae et recta ratione, est in Deo, propter summam ejus perfectionem, fundamentum perfectissimae necessitatis ejusdem actuum moralium; dum ex gr. dicitur non posse, Deum damnare innocentem, non ex defectu potentiae, sed quia hoc absolute pugnat cum recta ratione et ordine ejus sapientiae; ergo eadem convenientia vel repugnantia actionis cum ratione est in homine pro illius defectibilitate fundamentum perfectissimae obligationis seu moralis et hypotheticae necessitatis. Quid quod? Nullus, ajunt, potest assignari actus divinae voluntatis relate ad creaturas necessarius, a quo mediate vel immediate pendeat istud imperium, obligationem et legum naturalem constituens.

R. *Neg. antec.* cujus prima licet acutissima et a viro summi ingenii (1) inventa probatio rem non evincit; ostendit namque tantum hominem etiam dum se imperio superioris subjicit, id facere ex antecedente praescripto rationis, quatenus operatur ut rationalis; non autem quod illud praescriptum seu dictamen rationis per se totam ac perfectam obligationem constituat, cum potius agnitus ordo divinae sapientiae, atque jussum divinae voluntatis, ipsam rationalem necessitatem superiori parendi confirmat, et vere obligatoriam efficit, atque illud constituit, per quod quis con-

(1) Difficultates istae sunt cl. Gerdil, quaestionemque velut ad ultimum ejus promovent recessum, neque enim quid minus a praestantissimi acerrimique ingenii viro expectari potuit, cui tamen hac in re aliquid humani contigisse fatendum est. Etenim summo conatu errorem Pufendorfii, denegantis omne boni ac mali intrinsecum discrimen illudque a positiva divina voluntate repetentis, refellens, has urget rationes tantamque moralibus rationis principiis sive dictaminibus vim attribuit, ut nedum iisdem veram legis rationem concessisse videatur, verum etiam ipsemet aliis in locis atque questionibus a propria sententia recedere, moralemque necessitatem sive obligationem legis naturalis, ab ordine divinae sapientiae et jussu divino repetere cogatur. Hanc cl. viri procedendi rationem speciem tantum antilogiae continere inde forte colligere poteris, si supponas ipsum in impugnandis erroribus ad duo extrema opposita vergentibus ita se gessisse, sicut solet sapiens agrorum cultor, quia arbustum aliquod a perpendiculari directione declinans in contrariam prorsus partem inflectit, ut scilicet sibimet deinceps relictum media et recta directione consistat.

trarium agens, dicitur proprie *praevaricari*, et legem violare. Tandem haec difficultas magnam forte vim haberet contra eos, qui nec *fundamentalem* ac *intrinsecam* sed formaliter *imperfectam* moralitatem obligationemque, ex solis convenientiis cum recta ratione et ordine naturae desumi posse arbitrantur, non autem contra nos qui tuemur oppositum (1).

Ad 2^m *Negatur paritas*. Etenim talis convenientia cum recta ratione et ordine naturae; in Deo non est aliquid realiter aut formaliter distinctum ab essentiali rectitudine ejus intellectus et voluntatis, nec debet habere rationem legis, obligationem, ut ajunt, in conscientia inferentis; e contra in sententia adversariorum talis convenientia relate ad hominem deberet habere veram rationem legis, quod fieri nequit, ut patet ex dictis; et ex eo quod si talis convenientia in abstracto consideretur est quid mere ideale, ad voluntatem efficaciter movendam ineptum; si vero in concreto, jam sive sumatur pro ipsis rationis dictaminibus, sive pro eo quod mediantibus illis repraesentatur, praescindendo a vero fine hominis et ordine divinae sapientiae, non est quid ipso homine aut ratione humana superius, universalem ac efficacem inferens obligationem; praesertim si animadvertas, legem inquiri pro ipsa rationali natura hominis utpote defectibili.

Ad 3^m. dicimus, quod licet Deus absolute posset nihil praecipere aut prohibere, quatenus poterat simpliciter nolle creare rationalem naturam, tamen ex suppositione quod voluit habere subditos ratione utentes, cum non possit vi suae perfectionis et sapientiae eos non dirigere et non gubernare, debuit necessario velle ipsis prohibere actus intrinsece malos, et praecipere intrinsece honestos et necessarios. Insuper quia actus hujusmodi etiam ut mere possibles aeterno ordini divinae sapientiae necessario adversantur aut congruunt, potest concipi efficax et necessaria divinae voluntatis, in *actu primo* et *ex parte sui*, eorundem actum] approbatio et reprobatio etiam antecedenter, seu in *signo* rationis *priori* (2) ad liberum decretum creationis.

(1) Part. 1. cap. 2 artic. 3. nn. 49. 50. 51. Potest quoque videre dicta in *Metaphysica* loco in penultima nota indicato *Theologiae naturalis* n. 21. eisdemque subiecta *nota*.

(2) In mentem revocanda est horum terminorum vera significatio, quam invenies declaratam *Theolog. naturalis* cap. 2. artic. 4. prop. 1. n. 54. in *nota* s^eunda.